

DIN CULISELE APLICAȚIEI DE COOPERARE DESFĂȘURATĂ DE TRUPE ALE ORGANIZAȚIEI TRATATULUI DE LA VARȘOVIA PE TERITORIILE U.R.S.S., R.S.ROMÂNIA ȘI R.P.BULGARIA (26 octombrie - 3 noiembrie 1966)

Căpitan PETRE OPRIȘ
REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

Politica de emancipare de sub tutela Moscovei inițiată de Gheorghe Gheorghiu-Dej după plecarea trupelor sovietice de pe teritoriul României în anul 1958 s-a sprijinit pe patriotismul poporului român, pe care liderul comunist și subordonații săi l-au "redescoperit" pentru a se putea menține la putere. Declarația Plenarei lărgite a Comitetului Central al PMR, din aprilie 1964 a fost practic un corolar al noii poziții adoptate de regimul de la București față de Uniunea Sovietică. Fără să se decică de preceptele sistemului de conducere totalitar, comuniștii români și-au afirmat ideile lor naționale, deși cadrul politic, militar și economic din această parte a Europei era dominat în mod evident de deciziile Kremlinului.

Conștient că o dispută deschisă cu N.S.Hrușcirov nu l-ar fi avantajat, Gheorghiu-Dej a utilizat Declarația din aprilie ca paratrăznet. Hotărârile luate în cadrul plenarei aparțineau unui for lărgit al comuniștilor români și liderul acestora nu putea fi învinuit de sovietici că ar fi decis singur într-o problemă așa de importantă. Folosindu-se din plin expresiile stufoase, au fost "diluata" o parte din referirile critice la adresa "fratelui de la Răsărit", românii ferindu-se ca dracul de tămâie de acuzația că ar fi fost "fracționiști" - care ar fi implicat și o posibilă excomunicare din lagărul sovietic. Linia politică pe care o urma regimul de la București era în același timp incompatibilă cu cea de revenire la principiile economiei de piață și la capitalism, în general. Practic, Dej dorea o autonomie sporită în cadrul lagărului sovietic concomitent cu menținerea sistemului comunist în România, rolul Moscovei fiind doar acela de a asigura protecția politică, economică și militară a tuturor statelor din Europa Centrală și de Sud Est aflate sub sfera sa de influență.

În asemenea condiții, și relațiile dintre militarii români și cei sovietici au cunoscut o deteriorare rapidă. Un exemplu în acest sens este aplicația de cooperare sovieto-româno-bulgară pe linie de transmisiuni ce s-a desfășurat în Marea Neagră în perioada 8-11 martie 1965 (cu câteva zile înainte de decesul liderului PMR, Gheorghe Gheorghiu-Dej). Marinarii români care au participat la operațiuni au contestat atunci hotărârea comandantului aplicației, viceamiralul Cernobai - șeful de Stat Major al Flotei Mării Negre a U.R.S.S. - , de a considera că flota militară a României face parte dintr-o "*Flotă comună*" a Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.). Replica sovietică a fost promptă: "*ei au afirmat că aceasta este o hotărâre a C.F.A.U. (Comandamentului Forțelor Armate Unite - n.a.)*".¹

Situația s-a repetat în prima jumătate a lunii martie a anului 1966, în cadrul aplicației de cooperare la care au participat Comandamentul marinei militare române, Flota maritimă militară a U.R.S.S. din Marea Neagră și Flota maritimă militară a

R.P.Bulgaria. În raportul nr. A.B. 050 din 22 martie 1966, trimis de secretarul Consiliului politic al Marinei Militare, cpt.rg.1 Marin Vasile, secretarului Consiliului Politic Superior al Armatei, general-maior Coman Ion, se semnalau următoarele aspecte: *"De exemplu, chiar prin documentele aplicației, conducătorul acesteia (Contraamiralul Sisoiev - locțiitorul comandantului flotei Mării Negre a U.R.S.S.) a încălcat cele stabilite în luna ianuarie 1966 la Sevastopol de către șefii de state majore ai celor 3 flote aliate.*

La data de mai sus, cu ocazia pregătirii acestei aplicații, s-a stabilit de comun acord, că șeful de stat major al Marinei militare a Republicii Socialiste România și șeful de stat major al F.M.M. al R.P.Bulgaria vor fi conducători pentru partea respectivă. Cu toate acestea, pe timpul desfășurării aplicației, contraamiralul Sisoiev i-a considerat pe aceștia drept ajutoare ale sale.

Ofițerii sovietici participanți la aplicație au folosit tot timpul termenul de "Flotă unită a Mării Negre". De altfel, conducătorul aplicației a figurat în toate documentele (tema de bază, directiva operativă etc.), drept comandantul acestei flote unite"². În cursul consfătuirii șefilor marilor state majore ai armatelor țărilor din O.T.V., care a avut loc la Moscova între 4 și 9 februarie 1966, șeful delegației române la această reuniune, generalul-locotenent Ion Gheorghe, a aflat printre altele cum vedeau sovieticii problema modului de conducere a trupelor O.T.V. într-un război: "Mareșalul Greciko a arătat că, Comandamentul Forțelor Armate Unite nu va putea îndeplini acest rol, și că numai un stat major ca Marele stat major ale Uniunii Sovietice va fi capabil să asigure acest lucru. Marele stat major al Uniunii Sovietice va conduce acțiunile de luptă potrivit hotărârilor "STAVKI" (cartierului general), cine va fi această "stavkă", din cine se va compune, mareșalul Greciko a afirmat că "nu poate ști și nu trebuie să ghicim în ceașca de cafea". Conducerea, dacă va începe un război, va reveni STAVKI și Marelui stat major al U.R.S.S. "ne place sau nu ne place acest lucru, dar războiul este un lucru groaznic și nu ține seama de ce place și ce nu place".

Statul major al Forțelor Armate Unite, la război va ajuta Marele stat major al U.R.S.S. în conducerea și coordonarea acțiunilor de luptă.

În ceea ce privește trupele naționale destinate în Forțele Armate Unite, mareșalul Greciko a afirmat că ele vor rămâne în subordinea comandamentelor naționale din toate punctele de vedere, cu excepția celui operativ, subordonându-se sub acest aspect "celui căruia i s-a acordat această încredere"(Comandantului Suprem al Forțelor Armate Unite)".³

Cu alte cuvinte, problemele legate de conducerea acțiunilor de luptă în timp de război, în cadrul O.T.V., erau rezolvate exclusiv în Marele stat major al U.R.S.S. și în STAVKI, iar trupele țărilor din O.T.V. erau considerate ca o parte componentă a Armatei Roșii. Mai mult, comandanții militari din celelalte state nu aveau dreptul să cunoască alcătuirea cartierului general al armatei sovietice și, implicit, pe superiorii lor.

Atât generalul de armată Leontin Sălăjan, ministru al Forțelor Armate ale R.S.R., cât și generalul-locotenent Ion Gheorghe au obținut acordul lui Nicolae Ceaușescu pentru a încerca să schimbe hotărârile luate de mareșalii Uniunii Sovietice cu ocazia analizării proiectului de Statut al Forțelor Armate Unite elaborat de specialiștii sovietici.

Astfel, în cursul discuțiilor avute în ziua de 3 mai 1966 de cei doi generali români cu șeful Marelui Stat Major al C.F.A.U., general de armată M.I. Kazakov, aflat într-o scurtă vizită în România, s-au prezentat punctele de vedere ale părții române referitoare la Statutul C.F.A.U. Într-o discuție particulară angajată cu reprezentantul armatei sovietice pentru a putea lămuri situația înainte de consfătuirea miniștrilor Apărării ai statelor din O.T.V. - care urma să se desfășoare la Moscova în zilele de 27 și 28 mai 1966 - generalul Leontin Sălăjan a spus următoarele: "*(...) Ca urmare, Comandamentul Forțelor Armate Unite trebuie să fie un organ de coordonare și nu de comandă, iar relațiile dintre armatele statelor participante la Tratatul de la Varșovia nu poate fi aplicat principiul comenzii unice.*

Comandamentul Forțelor Armate Unite trebuie să fie un organ care să contribuie la efectuarea unui schimb de experiență între armatele statelor socialiste și să elaboreze de comun acord propuneri referitoare la planurile operative.

În Tratatul de la Varșovia sunt cuprinse aceste principii și ca urmare sîntem întrutotul de acord cu prevederile Tratatului".⁴

Cu același prilej, generalul român și-a arătat nemulțumirea în legătură cu situația în care a fost pusă conducerea armatei și a statului român în timpul crizei de la Berlin (august 1961) și cea din Cuba (octombrie 1962): "*În activitatea sa practică, Comandamentul Forțelor Armate Unite a încălcat însă aceste principii. Astfel, mareșalul Greciko a transmis cu ocazia evenimentelor de la Berlin și din Cuba ordinul pentru ridicarea capacității de luptă a armatei noastre, fără ca despre acestea conducerea noastră de partid și de stat să fi fost informată și să-și fi dat acordul".⁵*

Încercările reprezentanților României de a schimba hotărârile sovieticilor s-au dovedit zadarnice. Generalul de armată Leontin Sălăjan a semnat - este drept, cu rezerve - protocolul consfătuirii de la Moscova (27-28 mai 1966) a miniștrilor Apărării ai statelor membre ale O.T.V., în care s-au prevăzut: "*acordul delegațiilor cu proiectul de Statut elaborat, ca pentru următorii ani Comandantul Suprem și șeful de stat major, locțiitorul Comandantului Suprem pentru apărarea antiaeriană a teritoriului și locțiitorul cu probleme de înzestrare să fie numiți din Forțele Armate ale U.R.S.S., efectivele Statului major și al Comitetului Tehnic, menținerea reprezentanților Comandamentului Forțelor Armate Unite pe lângă armatele țărilor ale căror guverne găsesc acest lucru necesar".⁶* Cu acel prilej, șeful delegației române a ținut să se consemneze cele trei amendamente pe care le propusese în cadrul reuniunii: discuțiile pe tema rolului și funcțiilor Comitetului Politic Consultativ să se poarte la nivelul reprezentanților de partid și de stat; crearea unui Consiliu Militar consultativ pe lângă Comandantul Suprem al F.A.U. și retragerea reprezentanților Comandantului Suprem al F.A.U. existenți în armatele statelor din O.T.V.⁷

Noile coordonate de cooperare pe care regimul de la București dorea să le promoveze în cadrul O.T.V. au provocat nemulțumiri și la Sofia. Bulgarii considerau că pozițiile exprimate de români periclita securitatea căilor de comunicație terestre de pe teritoriul României utilizate de marile unități sovietice pentru a se deplasa în Bulgaria, în cazul declanșării unui atac al statelor din N.A.T.O. împotriva acelei țări.

Cu toate că la Moscova s-au purtat discuții în contradictoriu la nivelul miniștrilor Apărării ai statelor membre ale O.T.V., nu s-a pus niciodată problema suspendării aplicațiilor de cooperare cu trupe planificate a se derula în cursul anului 1966 pe teritoriile U.R.S.S., R.S. România și R.P. Bulgaria. Șeful de stat major al C.F.A.U., generalul de armată M.I. Kazakov, a fost invitat de Leontin Sălăjan să asiste la o aplicație a Frontului sudic al alianței, ce urma să se desfășoare pe teritoriul României în perioada 20-28 mai 1966.⁸

După doar cinci luni, același general s-a întors în țara noastră cu prilejul unei aplicații de cooperare la care au participat "*o mare unitate mecanizată, două regimente de pontonieri și o parte din brigada de nave fluviale din armata sovietică; Divizia 1 mecanizată (comandamentul redus, R.1Mc., unitățile de divizie și 1 Cp.Tc. din R.1Tc.), 2 regimente de pontonieri, un grup de nave din Brigada 24 Fluvială (sic!), subunități din Brigada 35 drumuri (sic!), precum și alte elemente de deservire cu mijloacele de transmisiuni și asigurare tehnico-materială din armata Republicii Socialiste România*"⁹.

La Arhivele Militare Române au fost păstrate informarea înregistrată la Consiliul Politic Superior cu nr. P.P. 021259/7 noiembrie 1966, întocmită de locotenent-colonelul Szilaghi Iosif (instructor la Consiliului Politic Superior), și raportul nr. P.P. 0017850/18.11.1966 trimis de generalul-locotenent Ion Coman (adjunct al ministrului Forțelor Armate și secretar al Consiliului Politic Superior) lui Vasile Patilineț referitoare la "*unele probleme reieșite din aplicația de cooperare ce s-a desfășurat în perioada 26.10 - 03.11.1966*".¹⁰ Documentele menționate permit să se pătrundă în culisele unei operațiuni militare de amploare mai puțin cunoscută.

Tema aplicației respective a fost: "*Marșul diviziei mecanizate și trecerea din mișcare a unui curs de apă lat, în condițiile întrebuițării armeei nucleare, în cooperare cu unitățile de nave fluviale*". Cu aceeași ocazie, au fost prezentate demonstrativ de către regimentele de pontonieri unele mijloace de trecere peste apă aflate în dotarea armatei române și a celei sovietice.

Conform protocolului stabilit anterior, primul adjunct al ministrului Forțelor Armate ale R.S.R., generalul-locotenent Ion Gheoghe, a avut înainte de declanșarea exercițiilor militare o scurtă întrevedere cu generalul de armată M.I. Kazakov, generalul-colonel Romanov și generalul-locotenent Trujnikov.¹¹ În grupul de generali și ofițeri sovietici care au luat parte la manevrele militare din octombrie-noiembrie 1966 s-au mai aflat generalul-maior Ciuiski, comandant al trupele sovietice de transmisiuni angajate în cadrul aplicației, generalul Tertîșnikov, comandant al trupelor de geniu sovietice, generalul-locotenent Kostenko și colonelul Plutavîh.

Pe de altă parte, în cele două documente nu se precizează componența grupei operative a Marelui Stat Major român. Dată fiind importanța și amploarea exercițiilor militare desfășurate parțial pe teritoriul României, precum și ca urmare a prezenței la aplicație a generalului-colonel Vrincev, prim adjunct al ministrului Apărării Naționale, se poate presupune că generalul-locotenent Ion Gheorghe s-a aflat alături de grupa Marelui Stat major care a condus trupele române.

Raportul întocmit de instructorul Consiliului Politic Superior poate fi un punct de plecare în reconstituirea listei cu cei care au participat la manevre, fiind menționați în diferite situații următorii ofițeri: colonelul Avramescu (comandantul unuia dintre regimentele de pontonieri), locotenent-colonelul Cihodaru (din Marele Stat Major), locotenent-colonelul Ioan Marius (însoțitor al generalului Kazakov în cursul acțiunii din Bulgaria), locotenent-colonelul Hariga, maiorul Comanițchi (însoțitor al generalului Tertîșnikov) și maiorul Șugă Gheorghe (instructor cu propaganda specială).¹²

Totodată, au fost consemnați și următorii generali și ofițeri bulgari: generalul-colonel Vracev, generalul Mihnev, generalul-locotenent Kostenko, coloneii Nicolo D. Jekov și Mitko Kirov.¹³

Comparând datele existente în cele două rapoarte, se poate aprecia că trupele sovietice au plecat în marș din R.S.S. Moldovenească pe data de 26 octombrie și au străbătut o parte a teritoriului de sud-est al României pentru a ajunge pe Dunăre în sectorul Spanțov din raionul Oltenița. Din documente nu se poate însă stabili cum au executat marșul și forțarea Dunării unitățile și formațiunile românești angajate în aplicație. De asemenea, nu au fost oferite informații privind forțele armate bulgare participante la aceste exerciții militare.

Grupa operativă desemnată de Marele Stat Major român pentru a participa la aceste manevre a asigurat, conform planului stabilit anterior, dirijarea circulației și conducerea coloanelor sovietice în raioanele de dispunere, transportul pe calea ferată și aprovizionarea unităților Armatei Roșii cu unele alimente, carburanți și lubrifianți. Militarii din Brigada 35 Drumuri au constatat cu acel prilej că disciplina acelor trupe a lăsat de dorit și au consemnat că orarul fixat pentru deplasare nu a fost respectat, iar coloanele formate au avut tendința să se fracționeze.

În seara zilei de 29 octombrie, o coloană de șalupe sovietice nu a ținut cont de planurile militarilor români și, după ce au ajuns prin surprindere la Oltenița, în raionul stabilit pentru punctul de trecere românesc, au început lansările la apă. Graba cu care s-a acționat atunci nu a dus la recuperarea integrală a timpului pierdut, pontonierii sovietici realizând cu întârziere podul lor de la Spanțov.¹⁴

Traversarea Dunării în R.P. Bulgaria s-a executat de către unitățile sovietice în ziua de 31 octombrie. La operațiunea de forțare au participat și geniștii români, care au transportat cu porțițele trupele de transmisiuni comandate de generalul Ciuiski.¹⁵ Cu acel prilej s-a înregistrat și o situație ieșită din comun: ofițeri sovietici au raportat că toți militarii lor se aflau la sud de fluviu, însă echipele românești de la controlul circulației au semnalat că au găsit peste 25 de autovehicule și circa 100 de militari sovietici în raionul Oltenița.¹⁶

O problemă a apărut și pe teritoriul Bulgariei, când regimentul de pontonieri comandat de colonelul Avramescu nu a beneficiat de serviciul de comenduire și dirijare a circulației al armatei bulgare. Această situație a condus la *"întârzierea deplasării unităților noastre de pontonieri, la aglomerarea unor puncte obligatorii de trecere, la rătăcirea unor elemente din dispozitivul de marș al regimentului"*.¹⁷

O altă eroare, de această dată românească, a determinat întreruperea marșului aceleiași unități pentru câteva ore în ziua de 1 noiembrie, după trecerea graniței bulgaro-române în Dobrogea, din cauza neresurării la timp a cisternelor cu carburanți și lubrefianți care alimentau tehnica de luptă.¹⁸

Conform planurilor întocmite, înaintarea sovieticilor pe teritoriul bulgăresc a fost redusă și a urmat o retragere rapidă. Defluirea trupelor sovietice prin Dobrogea către punctul obligat de trecere de la Isaccea a provocat noi probleme autorităților române. Pontonierii sovietici nu au reușit să se încadreze în cele șase ore pe care comandamentul lor le alocase în vederea montării podului de vase la Isaccea și traversării Dunării de către trupele Armatei Roșii. Practic, circulația pe fluviu a fost întreruptă în ziua de 2 noiembrie orele 09.00 până la ora 06.00, a doua zi.¹⁹ Mai mult decât atât, unele fracțiuni de coloane au executat marșul prin România fără să fie conduse de ofițerii români.

În cadrul bilanțului făcut după încheierea aplicației au fost menționate și accidentele rutiere care s-au petrecut în cursul exercițiilor militare. Astfel, un autocamion care aparținea unui regiment românesc de pontonieri s-a răsturnat pe teritoriul bulgăresc, întâmplare care a dus la rănirea unui ofițer și a trei militari în termen. La același regiment au avut loc și două răsturnări de autovehicule, dar pe teritoriul României. De asemenea, autocamioane care aparțineau unor unități sovietice au fost implicate în Dobrogea în șase accidente de circulație. Cel mai grav dintre acestea s-a petrecut în localitatea Ciucurova, unde doi cetățeni români au fost răniți, iar un stâlp de la rețeaua electrică a fost distrus de un autovehicul condus de un militar sovietic. Cauza producerii acestor accidente a fost "*insuficienta preocupare pentru asigurarea odihnei șoferilor*".²⁰

În ultima zi a aplicației comune, partea română a organizat, la cererea comandamentului brigăzii de nave fluviale sovietice, o întâlnire între marinarii români și cei sovietici la bordul navei "Republica". "Prietenia dintre popoare" trebuia să apară încă o dată în prim plan pentru publicul din România și Uniunea Sovietică. În mod inevitabil, directivele politice trebuiau urmate cu sfințenie chiar dacă, în spatele fotografiei de grup, tensiunile dintre Moscova și București se făceau simțite din ce în ce mai mult.

NOTE:

1. Vezi: Cpt. Petre Opreș, *Relații militare româno-bulgaro-sovietice la mijlocul anilor '60*, în "Revista de Istorie Militară" nr.3-4(67)/2001, p.16-23.

2. Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond microfilme, rola PII 5.1389, c.806 – 808 ; 811 – 815.

3. A.M.R., Fond V2, vol.3, dosar 7/59, f. 5 – 6. Pentru detalii vezi: Ion Gheorghe, *Februarie 1966: punctul de vedere al românilor provoacă iritarea Moscovei*, în "Dosarele Istoriei" nr.8(60)/2001, p.41 – 44.

4. A.M.R., Fond V2, vol.3, dosar nr.8/61, f. 14 – 15.

5. Ibidem. Pentru detalii vezi: Constantin Olteanu, *Singură împotriva tuturor: România și documentele de bază ale alianței militare comuniste*, în "Dosarele Istoriei" nr.8(60)/2001, p. 16 – 26. De exemplu, în timpul crizei Berlinului din anul 1961,

"Comandantul Suprem (al F.A.U., mareșalul A.A. Greciko - n.a.), fără a ne consulta, a cerut ca pentru ridicarea capacității de luptă a Forțelor Armate ale țării noastre să se ia asemenea măsuri ca: mobilizarea unor unități și mari unități ce ducea la mărirea temporară a efectivelor forțelor armate cu circa 12 000 de oameni, executarea de aplicații cu trupe și de Stat Major, deplasarea unor mari unități din garnizoanele permanente în alte raioane ș.a.". Vezi: A.M.R., Fond V2, dosar nr.4/34, f. 124 – 125.

6. A.M.R., Fond V2, vol. 3, dosar 9/62, f.21.

7. Ibidem.

8. A.M.R., Fond V2, vol. 3, dosar 8/61, f. 16.

9. A.M.R., Fond microfilme, rola PII 5.1389, c.827.

10. Ibidem, c.827; 833.

11. Ibidem, c.835.

12. Ibidem, c.833-841.

13. Ibidem, c.836.

14. Ibidem, c.834.

15. Ibidem, c.829.

16. Ibidem, c.834.

17. Ibidem, c.835.

18. Ibidem, c.836.

19. Ibidem, c.834.

20. Ibidem, c.835.

Articol publicat în „Anuarul Muzeului Marinei Române 2001”, tom IV, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța S.A., Constanța, 2002, p. 319 – 324.